

**Ю.М. Тютюнник, к.е.н, професор кафедри
економічної теорії та економічних досліджень,**

**С.В. Тютюнник, к.е.н, доцент кафедри
організації обліку та аудиту,**

Полтавська державна аграрна академія

МОДЕЛЮВАННЯ ФАКТОРІВ ФОРМУВАННЯ ЗАПАСУ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Оцінювання фінансової стійкості підприємства передбачає моделювання факторів формування показників, які характеризують стабільність функціонування суб'єкта господарювання з позиції забезпечення прибутковості операційної діяльності. Серед цих показників важливим є запас фінансової стійкості, який розраховується за інформацією форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» відповідно до вимог НП(С)БО 1 [1] (табл. 1).

Таблиця 1

Вихідна інформація для розрахунку запасу фінансової стійкості

Показник	Умовне позначення	Порядок розрахунку за даними форми № 2 (рядки)
Операційний дохід	ОД	2000+2120
Операційні витрати	ОВ	2050+2130+2150+2180
у тому числі: змінні витрати	ЗВ	$2050 \times ((2500+2505+2510) \div 2550) + 2180$
постійні витрати	ПВ	$2050 \times ((2515+2520) \div 2550) + 2130 + 2150$
Маржинальний дохід	МД	ОД – ЗВ, або П + ПВ
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (збиток)	П	2190 (2195)

Операційний дохід (дохід від операційної діяльності) визначається як сума чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (рядок 2000) та інших операційних доходів (рядок 2120).

Операційні витрати – це витрати, пов'язані з операційною діяльністю підприємства, що включають собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) (рядок 2050), адміністративні витрати (рядок 2130), витрати на збут (рядок 2150), інші операційні

витрати (рядок 2180). При цьому важливим методичним питанням об'єктивності розрахунків є поділ операційних витрат на змінні та постійні.

Маржинальний дохід визначається як різниця операційного доходу (ОД) та змінних витрат (ЗВ) або як сума фінансового результату від операційної діяльності (П) та постійних витрат (ПВ).

Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (збиток) (рядок 2190 (2195)) – це сума валового прибутку (збитку) (рядок 2090 (2095)) та інших операційних доходів (рядок 2120) за мінусом адміністративних витрат (рядок 2130), витрат на збут (рядок 2150), інших операційних витрат (рядок 2180).

Показник запасу фінансової стійкості розраховується за формулою:

$$ЗФС = \frac{ОД - ПР}{ОД} \times 100, \quad (1)$$

де ЗФС – запас фінансової стійкості, %;

ОД – операційний дохід, тис. грн;

ПР – поріг рентабельності, тис. грн:

$$ПР = \frac{ПВ}{КМД}, \quad (2)$$

де ПВ – постійні витрати, тис. грн;

КМД – частка (коефіцієнт) маржинального доходу в операційному доході:

$$КМД = \frac{МД}{ОД}. \quad (3)$$

Поріг рентабельності (або беззбитковий обсяг продажів, критична сума виручки, точка рівноваги, точка самоокупності [2, с. 588]) – це вартісний показник, який характеризує суму операційного доходу, що забезпечує повне покриття операційних витрат, тобто досягнення беззбитковості операційної діяльності підприємства.

Чим менша величина порогу рентабельності, тим більш фінансово стійким є підприємство. Проте в умовах суттєвого зростання операційного доходу в більшості випадків одночасно зростають операційні витрати, а отже, і поріг рентабельності. Тому важливо забезпечити перевищення темпу приросту операційного доходу над темпом приросту порогу рентабельності, у результаті чого відбуватиметься зниження частки порогу рентабельності в операційному доході. Це означатиме, що більша частка операційного доходу забезпечуватиме не покриття операційних витрат, а одержання прибутку від операційної діяльності.

Запас фінансової стійкості – це відносний показник, який

характеризує максимально допустимий відсоток зменшення фактичного операційного доходу доти, доки операційна діяльність залишатиметься беззбитковою. Чим вище значення запасу фінансової стійкості, тим більш фінансово стійким є підприємство з погляду забезпечення прибутковості операційної діяльності, тим менший ризик настання збитковості.

Різниця між операційним доходом і порогом рентабельності (чисельник формули (1)) називається зоною фінансової стійкості (запасом міцності). Запас фінансової стійкості (або коефіцієнт безпеки операційної діяльності) характеризує той рівень захищеності операційної діяльності, який є у підприємства на момент розрахунку та яким можна скористатися на випадок несприятливих обставин, наприклад, у разі зменшення обсягів виробництва (реалізації) продукції [3, с. 348].

Важливим завданням аналітичних досліджень є з'ясування характеру та встановлення рівня впливу факторів на динаміку показника запасу фінансової стійкості підприємства.

За формулами (2) і (3) будемо модель факторного аналізу показника порогу рентабельності:

$$ПР = \frac{ПВ}{КМД} = \frac{ПВ}{\frac{МД}{ОД}} = \frac{ПВ \times ОД}{МД} = \frac{ОД \times ПВ}{ОД - ЗВ}. \quad (4)$$

Отже, на зміну показника порогу рентабельності впливають три фактори: операційний дохід; постійні витрати; змінні витрати.

За формулами (1) і (4) будемо модель факторного аналізу показника запасу фінансової стійкості:

$$\begin{aligned} ЗФС &= \frac{ОД - ПР}{ОД} \times 100 = \frac{ОД - \frac{ОД \times ПВ}{ОД - ЗВ}}{ОД} \times 100 = \left(1 - \frac{ПВ}{ОД - ЗВ}\right) \times 100 = \quad (5) \\ &= \frac{ОД - ПВ - ЗВ}{ОД - ЗВ} \times 100. \end{aligned}$$

Отже, на зміну показника запасу фінансової стійкості впливають ті ж фактори, що й на зміну показника порогу рентабельності: операційний дохід; постійні витрати; змінні витрати.

Для розрахунку впливу факторів на зміну запасу фінансової стійкості доцільно скористатися методичним способом ланцюгових підстановок, що передбачає розрахунок умовних значень результативного показника, %:

1. Показник умовний 1 (ЗФС_{ум1}):

$$ЗФC_{ум1} = \frac{ОД_1 - ПВ_0 - ЗВ_0}{ОД_1 - ЗВ_0} \times 100, \quad (6)$$

де ОД₁ – операційний дохід звітного року, тис. грн;

ПВ₀ – постійні витрати базового року, тис. грн;

ЗВ₀ – змінні витрати базового року, тис. грн.

2. Показник умовний 2 (ЗФС_{ум2}):

$$ЗФС_{ум2} = \frac{ОД_1 - ПВ_1 - ЗВ_0}{ОД_1 - ЗВ_0} \times 100, \quad (7)$$

де ОД₁ – операційний дохід звітного року, тис. грн;

ПВ₁ – постійні витрати звітного року, тис. грн;

ЗВ₀ – змінні витрати базового року, тис. грн.

Загальна зміна (+,–) показника запасу фінансової стійкості в звітному році порівняно з базовим роком, відсоткових пунктів:

$$\Delta ЗФС = ЗФС_1 - ЗФС_0, \quad (8)$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) операційного доходу:

$$\Delta ЗФС_{ОД} = ЗФС_{ум1} - ЗФС_0; \quad (9)$$

2) постійних витрат:

$$\Delta ЗФС_{ПВ} = ЗФС_{ум2} - ЗФС_{ум1}; \quad (10)$$

3) змінних витрат:

$$\Delta ЗФС_{ЗВ} = ЗФС_1 - ЗФС_{ум2}. \quad (11)$$

Результати розрахунку і факторного аналізу показника запасу фінансової стійкості використовуються під час обґрунтування шляхів забезпечення стабільності функціонування суб'єктів господарювання у динамічному економічному середовищі.

Список літератури:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» / Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р., із змінами [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.

2. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : [навч. посіб.] / Г. В. Савицька ; 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2007. – 668 с.

3. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : [підручник] / Ю. С. Цал-Цалко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.